

Idar Helle

GULVESTENES KONFRONTASJON MED DEN LIBERALKAPITALISTISKE MAKTSTATEN

Les Gilets Jaunes («De gule vestene» eller, enklere, «Gulvestene» på norsk) dukket opp som sosial bevegelse i Frankrike i midten av november 2018. Allerede etter en snau måned med voldsomme gateprotester i en rekke franske byer, oppnådde bevegelsen et tidlig gjennombrudd med politiske konsesjoner fra president Emmanuel Macron. På dette tidspunktet hadde Gulvestenes motstand mot høyere drivstoffavgifter og minkende kjøpekraft støtte fra åtte av ti franskmenn, ifølge meningsmålingene. Protestene fortsatte utover vinteren og våren 2019, uten forsoning eller flere innrømmelser fra myndighetenes side. Fram mot EU-parlamentsvalget i slutten av mai var oppslutningen om de faste lørdagsdemonstrasjonene i byene og på landsbygda redusert til en brøkdel. Den første protestfasen med masseoppslutning i gatene var definitivt over.

De gule vestenes inntog på den politiske scenen var et veritabelt sjokk, en begivenhet som i likhet med enkelte tidligere sosiale oppstander (1968, 1995, 2006) vil hjemseke den offentlige debatten i Frankrike i lang tid framover. Denne artikkelen har ikke som målsetning å presentere noen helhetlige forklaringer på bevegelsens «vekst og fall». Den vil konsentrere seg om det tidlige gjennombruddet vurdert i historisk kontekst, og enkelte sentrale trekk ved Gulvestene, fra den første landsomfattende «Akt 1» 17. november 2018 og fram til utfallet av EU-parlamentsvalget i Frankrike var klart 26. mai 2019. Den vil dessuten fokusere på relasjonene – eller fraværet av relasjoner – bevegelsen hadde til andre kollektive og institusjonelle aktører i fransk politikk, særlig på venstresiden,

Tre spørsmål vil stå i forgrunnen: (i) Hva kan forklare bevegelsens gjennombrudd i den tidlige protestfasen? (ii) hvorfor gikk Macron og franske myndigheter så langt i voldsbruk og undertrykking av gulvestene, og (iii) hvorfor klarte ikke venstresiden å styrke sin posisjon under og i etterkant av protestene? Særlig det siste spørsmålet vil bli diskutert i en breiere europeisk sammenheng, blant annet med utgangspunkt i Wolfgang Streecks polemiske venstresidekritikk i Klassekampen like etter EU-valget.

EU-valget i mai 2019

La oss starte med slutten. EU-valget i Frankrike fant sted etter at Gulvestene hadde overskygget alle andre spørsmål i fransk samfunnsliv det siste halvåret. Utfallet av valget og oppslutningen om de ulike partialalternativene ga

således en klar pekepinn på hvordan, og i hvilken grad, denne sosiale oppstanden hadde preget fransk politikk.

EU-valget innebar en markant styrking både av ytre høyre (*Rassemblement National*, «Nasjonal samling», 23,3%) og den liberale styringsalliansen til støtte for president Macron (*La République en marche*, «Republikken underveis», med flere, 22,4%). De to tidligere maktpartiene i fransk politikk, det konservative gaullistpartiet (8,5%) og sosialistpartiet med allierte (6,2%), fortsatte ferden inn i skyggenes dal. For venstresiden var valgresultatet et tydelig uttrykk for at politikken til de ulike listealternativene knapt hadde relevans og knapt ga mening for velgerne. Av de fire venstrelistene som fikk over to prosent oppslutning, kom tidligere presidentkandidat Jean-Luc Mélenchons og *La France insoumise* («Det ukuelige Frankrike») parti først (6,3%), like foran sosialistpartiets koalisjon og deretter *Génération.s* til sosialistparti-utbryteren Benoît Hamon (3,3%), og så til slutt kommunistpartiet *Parti Communiste Français* (2,5%). Frankrike har 74 seter i det nye EU-parlamentet, og det er verdt å merke seg at de fire venstrelistene samlet fikk færre representanter (11) enn økologipartiet alene (12). At valgdeltakelsen ved EU-valg fortsatte å være lav (50,1% stemte) er ingen trøst for partigrupperingene på venstresiden, men understreker snarere hvor svak mobiliseringsevnen deres var på dette tidspunktet.

Har Gulvestene påvirket det partipolitiske landskapet i Frankrike fram mot EU-valget? Det som virker åpenbart er at vestene ikke førte til noe politisk oppbrudd, men snarere ser ut til å ha forsterket tendenser fra presidentvalget i 2017 og fram til EU-valget to år seinere. På ytre høyre har *Rassemblement National* (RN) og Marine Le Pen befestet sin posisjon som landets største parti og det politisk ledende opposisjonspartiet overfor presidentregimet til Macron. Partiet var størst i et klart flertall av Frankrikes 96 departementer, men det franske valgsystemet er like fullt – enn så lenge – en effektiv hindring mot at RN oppnår makt på nasjonalt nivå. Ettersom det er to valgomganger i franske parlaments- og presidentvalg, vil det igjen være mulig å danne en brei, «republikansk» blokk mot Le Pen og hennes parti i andre valgomgang, slik det skjedde de to gangene partiet kom til andre valgomgang i presidentvalget, i 2002 og 2017. Fremdeles oppfatter en forholdsvis stabil andel, omkring 60-65% av velgerne, *Rassemblement National* som uvalgbare og som en «fiende» av den franske republikken og dens verdigrunnlag.

En neste observasjon er at president Macron og hans LREM har lyktes i å samle den breie franske borgerligheten omkring en økonomisk liberal sentrumsposisjon. Til tross for massiv protest i gatene, først fra fagorganisasjonen CGT i 2017-18 og deretter fra Gulvestene i 2018-19, har Macron beholdt det politiske initiativet, samtidig som den ene motstanderen etter den andre er blitt utmanøvrert. Dette kommer tydeligst til uttrykk ved å se hva som har skjedd med de to tradisjonelle styringspartiene i Frankrike,

gaullistpartiet og sosialistpartiet. Kun en av fire velgere så disse som troverdige regjeringspartier midt under gulvest-oppstanden vinteren 2019.¹ Mye kan skje, framfor alt i fransk politikk, men halvveis ut i første valgperiode, ligger Emmanuel Macron unektelig godt an foran neste presidentvalg i 2022.

En tredje slutning er at venstresiden i fransk politikk har forvitret fullstendig i perioden mellom presidentvalget i 2017 og EU-valget 2019. Partiformasjonene til venstre har hver for seg og samlet vært i sjaber forfatning lenge. Det dramatiske nye ved situasjonen i 2019 er at også det ambisiøse prosjektet til Jean-Luc Mélenchons, *La France insoumise* (Det ukuelige Frankrike), har implodert og i øyeblikket ser ut som et synkende skip. Den franske venstresiden har ligget nede og reist seg flere ganger før. Sommeren 2019 er det allikevel vanskelig å se hvordan det skal skje og hva som skal være den kollektive kraften i et slikt gjenreisingsprosjekt. Både på europeisk og norsk venstreside fantes det forhåpninger om at nettopp Gulvestene skulle kunne fylle denne funksjonen, men et slikt scenario foldet seg aldri ut i løpet av de seks månedene fra november 2018 til EU-valget i mai 2019.

Det store gjennombruddet – og forløperne

La oss så spole tilbake til førjulstida året før. Mandag 10. desember 2018 varslet president Macron økning i nasjonal minstelønn med 100 euro i måneden, allmenn skattelette for pensjonister med lav pensjon, samt skattefritak for bedrifter som valgte å gi bonus til de ansatte ved slutten av året.² Dette skjedde samtidig som de annonserte økningene i diesel- og bensinavgiftene ble utsatt og seinere annullert.

Disse håndfaste økonomiske innrømmelsene fra Macron var nok til å slå fast at Gulvestene, som den første sosiale bevegelsen i Frankrike siden innstrammingspolitikken startet under president Mitterrand i 1983, faktisk hadde tvunget den franske presidentmakten til å innfri offensive og progressive krav. Gulvestene hadde på under fire uker oppnådd et historisk gjennombrudd overfor innstrammingspolitikken.

Det var naturligvis ikke første gang på 35 år at landsomfattende demonstrasjoner og streikeutbrudd i enkeltsektorer hadde gitt resultater. Men resultatene har da i beste fall bestått i at myndighetenes økonomiske reform- og innstrammingsiltak er blitt trukket tilbake. De ti siste årene har også denne typen «halvseire» for sosial protest stoppet opp. Så selv om fransk sosial protest skiller seg fra resten av Europa både i styrke, intensitet og mangfold, er det etter hvert blitt en rekke nederlag for et stridbart folk mot en presidentmakt med svært vide politiske og institusjonelle fullmakter.

I Mitterrands presidenttid (1981-95) var det uvanlig stille i gatene, kun avbrutt av en hard jernbane- og kollektivtrafikkonflikt i 1986. Den endte med nederlag for fagorganisasjonen CGT. Ni år seinere, i snø og desembermørke i Jacques Chiracs første presidentår 1995, fikk CGT og fagbevegelsen sin

revansje. Jernbanearbeiderne med seinere CGT-leder Bernhard Thibault i spiss, tvang den konservative statsministeren Alain Juppé til å trekke tilbake store deler av sin Juppé-plan om reform av trygdesystemet og jernbaneselskapet SNCF. Streikebevegelsen var hovedårsaken til at høyresiden mistet det store flertallet i nasjonalforsamlingen, og statsminister Juppé ble erstattet av sosialistpartiets leder Lionel Jospin av halvannet år seinere.

Etter et voldsomt, men fullstendig resultatløst ungdomsopprør i «les banlieues» utenfor Paris og flere franske storbyer i 2005, oppsto det en ny og sterk sosial allianse året etter. Studenter, skoleungdom og fagorganisasjonene gikk sammen mot svekkede ansettelsesvilkår i regjeringens forslag til standard arbeidskontrakt for unge arbeidstakere (CPE). Regjeringen måtte trekke forslaget i april 2006. Den nye presidenten fra gaullistpartiet, Nicolas Sarkozy (2007-12), tok opp hansken etter Juppé og lanserte sin store pensjonsreform i 2009. Demonstrasjonene, omfanget og intensiteten i motstanden mot denne reformen var kolossal, også etter franske forhold. Det ble gjennomført åtte landsomfattende streike- og demonstrasjonsdager, flere med millioner av deltakere, fram til høsten 2010. Likevel gikk reformen gjennom og ble vedtatt av regjeringen og nasjonalforsamlingen.

Etter dette virket det som den politiske konjunkturen arbeidet mot de store bevegelsenes rom for gjennomslag. I to omganger, først under president Hollande i 2016 og så med nyvalgt president Macron året etter, ble det lagt fram nye arbeidslivslover som svekket arbeidstakernes stilling. Fagbevegelsen og den spontane bevegelsen *Nuit Debout* («Stående natta igjennom») kjempet imot, men ble etter hvert stående alene og vant ikke fram. Så i mars-juni 2018 kom en ny hard streik mot ny jernbanereform gjennomført av CGT, men også denne gang uten at Macrons reformiver lot seg stagge.

Dette korte historiske sammendraget viser at fagbevegelsen og alliansene av sosiale bevegelser har hatt vel så store ressurser og langt flere folk i gatene tidligere. Så hvorfor ble det da nettopp småfolket fra provinsbyene og landsbygda, ikledd sine gule trafikkvester, som oppnådde dette viktige gjennomslaget overfor nedskjæringspolitikken i Frankrike?

Årsakene befant seg i et politisk landskap med både lys og mørke. Det mest oppløftende med Gulvestenes gjennombrudd var at protestene uttrykte en politisk allmennvilje. Nær sagt hele befolkningen var berørt, og motstanden mot å la fotfolket betale en så stor del av avgiftsøkningene mot klimatrusselen hadde som nevnt sterk støtte i befolkningen. Blant dem som tok på seg de gule vestene, stilte seg opp for å styre trafikken og tok del i de risikofylte protestene i storbyene i helgene, kom det til uttrykk en sterk kollektiv organisering og en sosialmoralisk bevissthet om myndighetenes, og især president Macrons, utøvelse av sosial urettferdighet. Denne utholdenheten, viljen til sjøl å ta belastninger på vegne av noe større og felles, og roen og fastheten også når det røynt på under demonstrasjonene og i media, gjorde et sterkt inntrykk.

Samtidig, fra et mer kritisk og dystert synspunkt, så var det liten tvil om at bildene av Champs-Élysées i flammer og knuste vindusruter i Paris, de materielle ødeleggelsene og intense kampscener mellom politi og maskerte demonstranter, nettopp var det som framtvang Macrons retrett og økonomiske konsesjoner i midten av desember. Innledningsvis splittet ikke volden samholdet i den sosiale bevegelsen, og opinionsstøtten til Gulvestene var fremdeles sterk. For president Macron og planene hans om ytterligere ny-liberale økonomiske reformer, var dette sjølsagt et stort problem. Som jeg kommer tilbake til, fikk innenriksminister Christophe Castaner og opprørs-politiet etter hvert svært vide fullmakter for å slå ned oppstanden i gatene.

Anti-Macron

Det er vanskelig å se for seg Gulvestenes revolt uten Emmanuel Macron som fransk president. Presidentmakten og den sosiale bevegelsen i gult sto overfor hverandre som bitre motstandere i hele protestfasen. Det viste seg også vanskelig for andre aktører å finne holdbare mellomposisjoner mellom de to motpolene.

Dette har etter mitt syn sammenheng med et politisk-institusjonelt problem som går langt tilbake i fransk historie, og som har forsterket seg inntil det uholdbare under Macron: Fraværet av et politisk og organisatorisk fungerende mellomnivå i fransk samfunnsliv. Den korporative kanalen er langt svakere utviklet i Frankrike enn i de nordeuropeiske og skandinaviske land. Tendensen fra omkring 1980 har vært at posisjonen til interesse-organisasjoner, foreningsliv, fagorganisasjonene og de politiske partiene er blitt ytterligere svekket.³ President Macron har undergravd dette mellomnivået ytterligere. Han framstår genuint uinteressert i dialog med meningsmotstandere. Et døme på dette er hvordan Macron fra første stund valgte full konfrontasjon med CGT om pensjonsreform og jernbanereform. Han har også flere ganger satt til side lovgivningsprosessen i Nasjonalforsamlingen, for å gjennomføre lovregulering i kraft av presidentdekreter og ordonnanser.

Grasrotmobiliseringen til Gulvestene kan også forstås som en konsekvens av at Macron har lyktes med å sette ut av spill og marginalisere dette mellomnivået i det franske samfunnet. Blant annet var den energiske venstreopposisjonen fra Jean-Luc Mélenchon og Det ukuelige Frankrike allerede i ferd med å bli nøytralisert da Gulvestene dukket opp i fjor høst. På tvilsomt juridisk grunnlag gjennomførte myndighetene flere politirazziaer i parti-hovedkvarteret og hjemme hos partilederen. Mélenchons koleriske og forholdsvis selvhøytidelige reaksjon på politiets framferd gjorde ikke situasjonen lettere for ham og partiet.

Et spørsmål som stilles i fransk offentlig debatt, er hvorvidt de toneangivende og konvensjonelle mediene dekning av sosiale protestbevegelser som Gulvestene, bidrar til å forsterke avstanden og mistroen mellom myndig-

hetene, de som protesterer og befolkningen. I januar 2019 svarte bare en av fire at de hadde tillit til de toneangivende mediene i Frankrike. Pressen hadde liten tillit, også sammenliknet med øvrige samfunnsinstitusjoner i Frankrike.⁴

Tross alt var Gulvestene allikevel mer enn anti-Macron. Det politiske grunnlaget for bevegelsen var stadig vanskeligere livsbetingelser for breie grupper i befolkningen. Protestene startet langs politikkaksen «bil, vei og drivstoff» mot avgiftsøkninger og lavere fartsgrenser, men utviklet seg stadig mer i retning kritikk av økonomiske forskjeller og krav om større politiske medbestemmelse og utvidelse av det politiske demokratiet.⁵

Den sosiologiske sammensetningen av Gulvestene er viktig i denne sammenheng. De som valgte å ikle seg signalgule vester og lage veisperinger, okkupere rundkjøringer og demonstrere i storbyene hadde naturligvis ulik sosial bakgrunn. Et fellestrekk var likevel hvor «upolitiske» de framsto på individnivå, de aller færreste av dem hadde tidligere erfaringer fra politiske partier, fagforeninger eller sosiale bevegelser. Franskmenn fra de fleste yrkes- og livsløpskategorier var med, og blant dem som var godt representert var pensjonister, håndverkere, sykepleiere og omsorgsarbeidere, folk fra handelsstanden på landsbygda, studenter, arbeidsløse og manuelle arbeidere. Et vesentlig trekk ved de gule vestene var høyere kvinndeltakelse enn det som har vært vanlig for konfrontasjonsorienterte protestformer. I de første månedene november til januar, var 45% av deltakerne i veikryssaksjonene kvinner. Gulvestene var også et distrikts- og landsbygdfenomen. I provinsbyene, i avfolkede områder på bygda, eller lengst ute i storbyutkantene, der det ikke lenger skjedde nye investeringer og offentlige tjenester ble avvirket, fikk bevegelsen den sterkeste oppslutningen.⁶

Samlet ligger det her et mulig paradoks som kan bidra til å forklare eksplosiviteten som protestaksjonene fikk seinhøsten 2018. Mange innbyggere i Frankrike var forbitret over hvordan et langvarig fallende inntektsnivå syntes å toppe seg med deres nye president. Samtidig så de ikke lenger noen politiske partier, interesseorganisasjoner eller fagorganisasjoner som på en effektiv måte var i stand til å ivareta interessene deres overfor den liberal-kapitalistiske reformpolitikken til president Macron, statsminister Edouard Phillipe og regjeringspartiet LREM.

Maskefall for den liberale staten

Håndteringen av de gule vestene som bevegelse har vært oppsiktsvekkende fiendtlig, brutal og repressiv fra den franske statens side. «Mer enn 2000 demonstranter har blitt skadd av politiets køller, gummikuler, sjokkgranater og tåregassgranater» siden bevegelsen startet, skriver Klassekampen i en oppsummering.⁷ Den fiendtlige holdningen overfor Gulvestene har også vært fulgt opp av mediakommentariatet i Frankrike. Protestene er blitt møtt med en forakt som går utover det som rutinemessig blir arbeiderkamp til del.

«Dumme, brutale, vulgære, pøbler, reaksjonære, fascister», er blant invektivene som har gått igjen i omtalen av dem som deltok i protestene.⁸

Helt siden Georges Pompidou overtok presidentmakten etter Charles de Gaulle i kjølvannet av «Mai 68», har det franske statsapparatet vist en viss tilbakeholdenhet i maktbruk overfor protester som omhandler det sosiale spørsmålet. Hvorfor er denne linjen blitt brutt med Macron, og hvorfor var omfanget av represjon og i flere tilfeller livsfarlig politivold så iøynefallende fra den franske statens side? Etter mitt syn er dette ett av hovedspørsmålene etter erfaringene fra Gulvestenes første halvår. Ikke minst fordi det åpner opp for en tematisering av forholdet mellom sosiale opprør, venstresiden og den autoritære vendingen i den liberalkapitalistiske staten, ikke bare i Frankrike, men i en rekke europeiske stater.

Det er flere viktige faktorer som spiller inn her. For det første avdekker represjonen og voldsbruken hvor alvorlig og reell konflikten mellom staten og Gulvestene har vært. Dette handler om *det sosiale spørsmålet*, om fordelingen av goder og byrder i det franske samfunnet, og konflikten synes så steil fordi, til syvende og sist, har president Macron og sentrumsmajoriteten i fransk politikk ingenting annet å tilby de breie lag i befolkningen enn mindre velferdsstat, lavere pensjonsutbetalinger og svekket kjøpekraft. For det andre viste det seg snart at oppstanden til Gulvestene hadde få støttespillere i den politiske klassen og i toneangivende media, selv om flertallet av franskmenn var positivt innstilt til protestene. Ettersom dette var en konflikt om grunnleggende politisk spørsmål som ikke ville forsvinne av seg selv, kan det ha vært et poeng for Macron og innenriksminister Castaner å slå til hardt og ettertrykkelig denne gangen, mens statsmakten fremdeles hadde autoritet og sto sterkt nok, for å hindre framveksten av nye oppstander i tida framover. Macrons beslutning om å bruke unntakslovgivning, og sette inn hærstyrker for å «beskytte» Eiffel-tårnet og andre «nøkkelobjekter» i Paris mot Gulvestene, er et uttrykk for denne mentaliteten. Risikoen dette skapte for et mulig blodbad, er blitt skarpt kritisert fra øverste militært hold i Frankrike.⁹ For det tredje er konflikten relatert til en systemkrise for kapitalismen, der dette systemets fordelingssvikt ikke lenger bare er et problem for det store, globale Sør, men slår stadig sterkere innover kjerneområdene på det europeiske kontinentet. Under en slik kapitalistisk systemkrise kan det det sosiale spørsmålet etter hvert bli uhåndterlig innenfor det klassiske liberaldemokratiets rammer, og konturene av en ny og mer autoritær statsorden kommer til syne. I den liberalkapitalistiske maktstaten som Emmanuel Macron ser ut til å etablere, har harde nyliberale reformer gått hånd i hånd med et uvanlig repressivt stats- og politiapparat, samt femterepublikkens maktkonserverende og lite representative valgsystem. For det fjerde har president Macron, ikke minst gjennom avsløringen av sikkerhetsrådgiveren Alexandre Benallas voldsbruk mot en hjelpeløs demonstrant 1. mai 2018, demonstrert hvilke elementer han støtter seg til i sikkerhets-

miljøene i den franske dypstaten. Kombinasjonen av sentrumsliberale makt-politikere og sterkt høyreorienterte håndlangere utgjør et eget, svart kapittel i vesteuropeisk etterkrigshistorie, og bør også forstås i lys av den autoritære vendingen som Macrons politiske prosjekt representerer.¹⁰

Gulvestene og venstresiden

På fransk og europeisk venstreside var det en god del som stilte seg likegyldige eller negative til Gulvestenes protester i startfasen. Dette endret seg da det sosiale spørsmålet kom i forgrunnen, og da Gulvestene faktisk viste seg å være i stand til å vinne fram med viktige krav overfor myndighetene. Likevel, med EU-valget som fasit og sluttstrek i denne omgang, det endte ikke godt verken for gulvestbevegelsen eller for venstrepartiene. Gulvestenes protester svant gradvis hen, uten at det var oppnådd flere innrømmelser fra regjeringen enn dem som kom 10. desember året før. Venstresiden på sin side, oppnådde i EU-valget det svakeste samlede resultatet under Den femte franske republikken (opprettet 1958), og står sommeren 2019 lenger unna makt og innflytelse i fransk politikk enn på mange tiår.

Årsakene til at venstresiden og Gulvestene ikke fant sammen, og til at våren 2019 ebbet ut som en nedtur for dem begge, vil jeg løfte fram som det tredje og siste viktige spørsmålet i denne artikkelen. Både særskilte franske forhold og mer allmenne internasjonale trender er av betydning her.

Det nokså dystre situasjonsbildet på fransk venstreside først: Til tross for enkelte gode valgresultater, har kreftene fra sosialistpartiet og utover mot venstre i realiteten vært i tilbakegang over lang tid. Oppsplittingen i stadig nye småpartier og persondrivne initiativer har vært et gjentakende problem. Per 2019 er også samarbeidet dårligere og rivaliseringen hardere om de samme velgergruppene enn det var for kun få år siden. I kjølvannet av presidentvalget i 2017 var det særlig dårlig stemning mellom partilistene til Mélenchon, Hamon og tradisjonsrike PCF. Da Mélenchon og Det ukuelige Frankrike til slutt valgte å gi Gulvestene helhjertet støtte, ble de umiddelbart angrepet av Hamon, som mente Mélenchon hadde «meldt seg ut av» både republikken og av venstresiden.

Samtidig representerte den horisontale og spontane organiseringen av Gulvestene et reelt dilemma for venstresiden, i og med at det var vanskelig å få grep om hva som var de viktigste kampsakene til bevegelsen, og tilsvarende vanskelig å avgjøre hvilke saker partiene på venstresiden kunne stille seg bak. Dette paroleproblemet forble en svakhet for Gulvestenes protestaksjoner utover vinteren og våren 2019. I stedet for å løfte fram konkrete og offensive krav, virket det som om kreftene ble brukt på enda mer anti-Macron-retorikk og flere vitnesbyrd om konsekvensene av den systematiske politivolden.

Det svake alliansegrunnlaget mellom venstresiden og nye, folkelige bevegelser som Gulvestene bør imidlertid forstås innenfor en større europeisk ramme. Etter de forsmadelige resultatene i EU-parlamentsvalget gikk den høyprofilerte tyske sosiologen Wolfgang Streeck i rette med den europeiske venstresidens feil og dårskap.¹¹ Han angir fire politiske hovedsvakheter, kort og forenklet gjengitt her: (i) fraværet av en antikapitalistisk, eller i det minste anti-nyliberal, kritikk av og strategi overfor politikken i EU, (ii) ingen selvstendig analyse av populismen og radikalismen på ytre høyre fløy i Europa, kun gjentakelse av det politiske maktsentrumets klagesang om «trussel mot demokratiet» med «mer Europa» som eneste botemiddel, (iii) mangel på realistisk og praktisk argumentasjon overfor arbeiderklassen og folk med begrenset kjøpekraft i klimaspørsmålet, og (iv) svak analyse av «det nasjonale spørsmålet», ettersom venstresiden ikke erkjenner befolkningens bånd til nasjonalstaten, og samtidig blir oppfattet som «arbeiderinternasjonalistisk» utdatert av de hippe, urbane, økologiske mellomlagene i storbyene.

Jeg har noen kommentarer til Streecks skarpe kritikk. Den ene er at samtlige av de fire momentene synes relevante for tilstanden på den franske venstresiden, ved at de bidrar til å forklare avstanden mellom partitoppene på venstresiden og breie lag i befolkningen. Venstrestrategien for å vinne enkelt saker og politisk har lenge hatt noe illusorisk og dypt urealistisk over seg. Etter at euro-kritikken stilnet og ambisjonene om «en plan B» for EU ble stadig mer ullen, er det stort sett idealister som finner grunn til å stemme til venstre for Macron. Det andre er at nettopp på dette punktet kan det være relevant å trekke inn norske politiske forhold. I Norge har venstresiden og også det politiske sentrum (ved Senterpartiet) en ganske annen innfallsvinkel til momentene (i) EU og (iv) det nasjonale spørsmålet enn hovedlinjene i det europeiske venstre. Også når det gjelder momentene (ii) forståelse av høyrepopulismen og (iii) argumentasjon og virkemidler i klimaspørsmålet, har den norske venstresiden tatt enkelte grep, men her er det nok betraktelig mer å gå på.

Likevel virker det som om Wolfgang Streecks kritiske analyse ikke går inn på det kanskje aller viktigste punktet: Venstresidens manglende evne og vilje til å stå opp for småfolket med dårlig råd, for arbeiderklassen og den sårbare delen av middelklassen, i byene, men kanskje aller mest ute i pendler-tettstedene og på landsbygda. De tidligere så grundige klasseanalysene har forsvunnet fra venstrepartienes politiske skjemaer, og både partiorganisasjoner og alliansenettverk er for spedt utbygd og for dårlig organisert til at en når ut der folk arbeider, bor og lever livene sine. Ettersom venstresiden i liten grad aspirerer til reell politisk makt, og heller ikke tar til orde for sosiale endringer som vil ha reell betydning for folk flest, har venstresiden mistet det meste av sin appell. Det er tid for å innse at det nå er over 100 år siden den politiske venstresiden, i revolusjonær eller i reformistisk tapning, først akslet rollen som arbeiderklassen og småfolkets naturgitte politiske verktøy og

allierte. *Hvorfor* skal de samme breie lagene i befolkningen stemme venstre-radikalt eller sosialdemokratisk i dag, slik disse partiene til dømes framsto i det franske EU-parlamentsvalget, seks måneder etter at de gule vestenes opprør hadde startet? Det er antakelig kun ved en erkjennelse av at en står ved et nullpunkt, og ved å begynne å diskutere viktige grunnspørsmål helt forfra, at det er mulig å finne en vei videre her.

Mer enn støv og sand?

De gule vestenes tid er ikke nødvendigvis forbi. Protestene kan blusse opp igjen og bli et massefenomen, spontant eller godt planlagt, i en ny anti-Macron-variant. I bevegelsens indre kjerne vil det trolig også være igjen entusiaster og aktivister som vil søke å opprettholde nettverkene i form av erfaringsutveksling, skolering og politisk koordinering.¹² De sosiale bevegelsenes historie har mange eksempler på at slike læringsfaser kan etterfølge den første aksjonsfasen, og så legge grunnlaget for ny aktivitet lengre fram i tid.¹³

Samtidig er det vanskelig å se hvordan Gulvestene kan komme videre, og igjen sette dagsorden, i den formen protestene har hatt så langt. Det er imponerende at demonstrantene i refleksgule vester har holdt stand i over et halvt år. Samtidig har bevegelsen også hatt karakter av å være en grovhugd og rasende oppstand, uten særlig koordinering eller spissing av politiske krav, innenfor en sterk og avansert maktstat som den franske republikken tross alt er. For som enhver bevegelse som har prøvd å endre maktforholdene eller erstatte det økonomiske systemet i Vesten de siste 200 år har fått erfare; den liberale kapitalistiske staten er en formidabel motstander.

«Rett bak meg er det støv og sand», heter det i vokalen på Kaizers Orchestras album «Violeta Violeta» (Volume II, 2011). Det er lite som tyder på at Gulvestene vil framstå som en sterk og vedvarende kraft i det franske samfunnet i tida framover. Erfaringene fram mot EU-valget i vår viste at bevegelsen heller ikke dannet grunnlaget for noen ny partidannelse eller styrking av eksisterende allianser i fransk politikk. Men noen deler av bevegelsen *kan* mer indirekte, underliggende, utvikle seg til å bli del av en større sosial og politisk klasseomdanning i Frankrike og Europa, utløst av oppstander som de gule vestenes og dem som i middelhavslanene fulgte i kjølvannet av euro-krisa og innstrammingspolitikken i årene 2011-14.¹⁴

NOTER

- 1) Opinionsundersøkelse Cevipof januar 2019, gjengitt i *L'Humanité Dimanche* 24.01.19.
- 2) Idar Helle, «Det store gjennombruddet», *Klassekampen* 14.12.18.

- 3) Om årsakene til dette sett fra arbeiderbevegelsens ståsted, se Idar Helle, «Stålhjertene i Lorraine. Politiske årsaker til tilbakeslaget for arbeiderbevegelsen i Frankrike omkring 1980», i Jardar Sørvoll, Trine Rogg Korsvik og Idar Helle (ed), *Kollektive bestrebelse. Ei bok til Knut Kjeldstadli på 70-årsdagen*, Novus forlag, Oslo 2018.
- 4) Cevipof, *L'Humanité Dimanche*, op.cit.
- 5) Se blant annet den franske abonnentbaserte nettavisen *Mediapart.fr* sin dossier «Gilets Jaunes: La révolte des oubliés» juli 2019, Jeremy Harding i *London Review of Books* 21.03.19 og Didier Fassin og Anne-Claire Defossez, «An Improbable Movement? Macron's France and the Rise of the Gilets Jaunes», *New Left Review* 115, Jan/Feb 2019.
- 6) Cevipof, *L'Humanité Dimanche*, op.cit.; *Mediapart.fr*, ibid.; og Harding, *London Review of Books*, ibid.
- 7) *Klassekampen*, 06.07.19.
- 8) *Mediapart.fr*, op.cit.
- 9) *Mediapart.fr*. 22.03.19 «Gilet jaunes, acte XIX: des militaires condamnent le recours à l'armée».
- 10) Standardverket innenfor dette forholdsvis lite utforskede politiske saksområdet er den sveitsiske historikeren Daniele Gansers *NATO's secret armies. Operation Gladio and Terrorism in Western Europe*, Frank Cass, 2005. I norsk sakprosa er temaet særlig berørt av Kjartan Fløgstad i *Etter i saumane. Kultur og politikk i arbeidarklassens hundreår*, Gyldendal, Oslo 2016, samt i flere av romanene i «Grand Manila-kvartetten» til Fløgstad fra 2006 og framover.
- 11) Wolfgang Streeck, «Det radikale nederlaget», *Klassekampen* 12.06.19. Opprinnelig publisert på engelsk i amerikanske *Jacobin.mag*. <https://jacobinmag.com/2019/05/european-parliament-elections-results-left/>
- 12) *Klassekampen* 06.07.19 rapporterer om en forsamling med representasjon fra 200 lokale gulvestgrupper i byen Montceau-les-Mines på ikke-oppgitt dato, antakelig helt i slutten av juni 2019.
- 13) Knut Kjeldstadli, «Kollektive bevegelser», i Idar Helle, Knut Kjeldstadli og Jardar Sørvoll (red.), *Historier om motstand. Kollektive bevegelser i det 20. århundret*, Abstrakt forlag, Oslo 2010.
- 14) Se Idar Helle, «A new proletariat in the making? Reflections on the 14 November 2012 strike and the movements of 1968 and 1995», i *Transfer. European Review of Labour and Research*, May 2015.